

VANJA BULIĆ

**TESLINA
POŠILJKA**

■ Laguna ■

Copyright © 2015, Vanja Bulić
Copyright © ovog izdanja 2015, LAGUNA

Naslovna strana: detalj Teslinog portreta, slikara Predraga
Baja Lukovića, i lira probodena munjom – crtež Nikole
Tesle i ujedno amblem KUD „Nikola Tesla“.

Zadnja korica: Narodna biblioteka pre bombardovanja
6. aprila 1941.

Karta sa manastirima u Ovčarsko-kablarskoj klisuri
objavljuje se ljubaznošću Turističke organizacije Čačka.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

TESLINA POŠILJKA

Sadržaj

Prvo poglavlje: PORUKA	9
Drugo poglavlje: CRTEŽ	16
Treće poglavlje: KAFANA	23
Četvrto poglavlje: DISK	29
Peto poglavlje: PEPEO.	36
Šesto poglavlje: ŠUMA	42
Sedmo poglavlje: OKO	48
Osmo poglavlje: VARVARI.	55
Deveto poglavlje: IKONA.	61
Deseto poglavlje: REKA	68
Jedanaesto poglavlje: SEDEF	74
Dvanaesto poglavlje: RIBA	81
Trinaesto poglavlje: ZRAK	89
Četrnaesto poglavlje: KARIKA.	96
Petnaesto poglavlje: ŠTUKA	103
Šesnaesto poglavlje: PEĆINA.	111
Sedamnaesto poglavlje: KAMEN.	119

Osamnaesto poglavlje: ZAVET	126
Devetnaesto poglavlje: ROBOT	133
Dvadeseto poglavlje: TIŠINA	141
Dvadeset prvo poglavlje: LAŽOVI	148
Dvadeset drugo poglavlje: PRETNJA	156
Dvadeset treće poglavlje: AMBLEM	163
Dvadeset četvrto poglavlje: MAJMUNI	170
Dvadeset peto poglavlje: KOPLJE	178
Dvadeset šesto poglavlje: PODZEMLJE	185
Dvadeset sedmo poglavlje: MAGLA	193
Dvadeset osmo poglavlje: ŽANDARI	200
Dvadeset deveto poglavlje: GLAS	207
Trideseto poglavlje: OKOVI	215
Trideset prvo poglavlje: PISMO	223
Trideset drugo poglavlje: KAVEZ	230
Trideset treće poglavlje: NEVIDLJIVI	237
Trideset četvrto poglavlje: LISICA	244
Trideset peto poglavlje: ŠTIT	251
Trideset šesto poglavlje: OSTRVO	258
Trideset sedmo poglavlje: PROFESOR	266
Trideset osmo poglavlje: GOLUB	273
Trideset deveto poglavlje: MAMAC	281
Četrdeseto poglavlje: DUŠA	289
Četrdeset prvo poglavlje: ŽIVOT	296
<i>Izjave zahvalnosti</i>	303
<i>O autoru.</i>	305

Prvo poglavlje

PORUKA

– Ubica je ostavio poruku – začu Novak glas inspektora Perića, koji uklanjajući plastificiranog platna što je skrivalo ubijenog čoveka otkri užasan prizor.

Glavom oslonjen na žičanu ogradu, s rukama raširenim u visini ramena i neznatno podignutim nagore, nepoznati čovek podseti Novaka Ivanovića na krst od kostiju, krvi i mesa. Šakama je grčevito gnječio žičane kvadrate, probodene modrim prstima. Njegove noge su bile blago savijene u kolenima, kao kod žabe spremne na skok, na otvorenim usnama zaleden krik, a zubi, poput klešta, obavijeni oko žice obojene u zeleno. Iznad glave ubijenog čoveka, kao da se nalazi u kavezu, jedan beli golub se po i spuštao, vešto koristeći žičanu ogradu.

– A šta ti, Ivanoviću, radiš ovde?!

Novak je i dalje gledao u nepoznatog čoveka nespreman da odgovara na Perićeva pitanja, a u misli mu se usadi reč „poruka“. Novakovi i Perićevi putevi su se često ukrštali; novinar crne hronike i policajac, beli vitez crne

hronike. Škrte inspektorove reči nekad su govorile više od hrpe papira ispisanih da zasene neznanca.

– Šta ćeš ti na mestu zločina? – sada sasvim poslovno upita inspektor Perić.

– I to na dan kada je bombardovana biblioteka 1941. godine – dopuni Novak pitanje učinivši ga misterioznim, jer govori o dva zločina. – Neko je javio redakciji da je na ruševinama biblioteke pronađen leš. U stvari, nije rekao baš tako.

– I taj... taj neko... baš je tebi javio – naglasi Perić reč „baš“ zagledan u platno na kome je ispisana poruka književnice Svetlane Velmar Janković.

Čitao je naglas: „Zastanite za čas, vi koji prolazite! Na ovom mestu se do nedelje, 6. aprila 1941. godine, nalazila Narodna biblioteka Srbije. Toga dana je, u rano jutro, počelo bombardovanje Beograda. Prvo je raznesen mir, a zatim je, na Kosančićevom vencu, zaplamtela Narodna biblioteka. Danima su goreli drevni pisani spomenici, stare i nove knjige, spisi i pisma, dokumenti i novine. Danima je plamen uništavao svedočanstva o postojanju i trajanju jednog naroda. Danima je vatra gutala stoleća istorije, sažete u slova. Plamen se, najзад, preobličio u žar, a žar u pepeo. Na ovom mestu se, od nedelje, 6. aprila 1941. godine, nalazi pepeo velikog dela istorijskog pamćenja srpskog naroda.“

– Zastanite za čas – ponovi stišano Perić početak teksta, zagleda se u mrtvog čoveka, pa naglo skrenu pogled ka Novaku i nastavi u istom tonu: – Pored ovog teksta je još neko, nepozvan, zastao... Šta misliš – ko i zašto?

Novak slegnu ramenima, prečuta odgovor i krenu preko kaldrmisane ulice, udaljavajući se od mesta na kome je

Perić pomno zagledao čoveka razapetog na žičanoj ogradi. Hodajući unazad, Novak dođe do umetničke radionice za uramljivanje slika. Radionicu od mesta zločina deli ulica popločana uglačanim kamenom. Posmatran s tog mesta, prizor je delovao iracionalno: usred urbanog dela grada, gomila cigala okruženih visokom žičanom ogradom i na njoj, kao riba ulovljena u ribarsku mrežu, bespomoćno stoji, prikovan smrću, nepoznati čovek. Sa udaljenosti od petnaestak metara, ubijeni ga još više podseti na krst, doduše nepravilno iskošen. Pazeći da Perić ne vidi šta radi, kao revolveraš – s boka, potraži u mobilnom telefonu opciju foto-aparat i napravi nekoliko snimaka. Začkilji i kroz poluzatvorene oči pokuša da pronikne u suštinu slike u koju, uz zavijajući zvuk, uploviše kola hitne pomoći...

A dan je počeo uobičajeno: u redakciju *Duge* utrčala je Novakova koleginica Muška sa novom pričom o dešavanjima u svetu mode. Njena modna priča uvek se završavala pokušajem da odgovori na pitanja ko, s kim, kako, zašto i dokle će to da traje. Mlatara rukama, hoda kao manekenka između redakcijskih stolova, a svoju priču i šetnju uvek završi kod Novakovog stola tako što sedne pored kompjutera i mlatara nogama kao klinka na kame-
noj školskoj ogradi.

– E, Monah, šta ima?

Uporno ga zove Monah, jer njen najdraži kolega povremeno odlazi na Svetu Goru, ali o tome ne govori, što je posebno nervira, jer bi želela da zna svaki detalj vezan za monaški život. Prestao je da joj priča o monasima kada se jednom glasno smejala pominjanju celibata uz tvrdnju kako ne postoji muškarac ravnodušan pred njenim čarima – „kad sam raspoložena“, naglasila je. Novaku je jasno

samo na prvi pogled nehajno sročeno Muškino pitanje: želela bi da ponovo rade zajedno jer, kako tvrdi, „ubi me estradna i modna čamotinja“. Od dosadne muve, kako često naziva redakcijsku maskotu, spase ga zvuk telefona.

– Redakcija *Duge*. Izvolite.

Na lošem engleskom jeziku, čovek s druge strane žice tražio je Novaka Ivanovića, objašnjavajući da je broj telefona dobio u redakciji.

– Ja sam Novak Ivanović. A ko ste vi i kakvu redakciju pominjete?

Iz bujice reči, Novak izdvoji nekoliko bitnih informacija: čovek se zove Franc Jobst, fotograf je nemačkog lista *Status* i došao je sa kolegom Rihardom Gencom u Beograd da bi pisao o Narodnoj biblioteci srušenoj za vreme nemačkog bombardovanja 6. aprila 1941. godine. Broj Novakovog telefona dobio je od kolege Johana Šulca. Novak i Johan su zajedno pisali seriju reportaža o „vojvođanskim Švabama“, Nemcima što su nakon Drugog svetskog rata otišli iz Vojvodine. Novak se nasmeja setivši se kako je Šulc u svom tekstu umesto reči „otišli“ uporno upotrebljavao reč – „proterani“.

– Odakle zovete? – upita Novak.

– Sa beogradskog aerodroma. Upravo se vraćam u Minhen.

– Ne razumem zašto mene zovete – pomalo nervozno reče Novak, a Muška pokuša da mu otme slušalicu.

– Daj mi tu budalu, da mu sele kaže nekoliko reči – prozbori Muška kroz zube, ali je Novak blago odgurnu.

– Nestao je moj kolega, Rihard. Tačnije, otišao je da obide ruševine biblioteke. Možda ga možete tamo naći. Doviđenja, upravo ulazim u avion.

Novak je gledao u slušalicu iziritiran monotonim zvukom prekinute veze. Brzo se pribra i potraži u svom imeniku broj mobilnog telefona Johana Šulca. Začu zabrinut Johanov glas, pa skрати kurtoazni deo razgovora.

– Pre nekoliko minuta mi se javio tvoj kolega Franc Jobst, fotograf. Kazao je kako upravo ulazi u avion za Minhen.

Johan se zagrcnu, a zatim počе da kašlje. Jedva prozbori.

– Franc Jobst je jutros pronađen mrtav u svom stanu, u Minhenu. A sinoć nam je Rihard javio kako Jobst nije s njim doputovao u Beograd. Koliko znam, danas avion ne leti iz Beograda za Minhen... Ne znam zašto se Rihard ne javlja...

Novaka iz podsećanja na jutro u redakciji izvuče nenasna tišina nastala posle razbuđujućeg zvuka kola hitne pomoći. Na njegovo rame, dolepršavši sa žičane ograde, slete golub. Novak, iznenađen, otvori širom oči i sudari se sa golubovim pogledom. Pomisli na trenutak kako golub želi nešto da mu kaže, ali ptica ponovo uzlete i spusti se na vrh žičane ograde.

– Taj golub je stalno na ogradi – reče stariji gospodin, očigledno prvi komšija, držeći na povocu malenog, preplašenog, buljavog psa. – Sleće ljudima na rame i kao da želi nešto da im šapne.

Lekar sudske medicine pomno je zagledao leš, pa se lekar hitne pomoći oseti suvišnim. Na leđima ubijenog čoveka videla se ulazna rana od metka.

– Pištolj je bio naslonjen na čovekova leđa – promrmlja lekar kao da priča sam sa sobom.

– Niko nije čuo pucanj. Pucano je sa prigušivačem – još nerazgovetnije prozbori Perić.

Iz džepa mrtvog čoveka začu se zvuk mobilnog telefona, kratak insert iz neke od Bahovih fuga, uvijen u tišinu, kao na koncertnom izvođenju u nekoj katedrali.

– Ako je ovaj čovek Rihard Genc, onda ga najverovatnije zove Johan Šulc – reče Novak i razbi tišinu.

Inspektor Perić bi se nasmejao da se pred njim nije nalazio leš. Pomisli kako bi bilo dobro da Novaka časti jednom vaspitnom šamarčinom i tako ga vrati u realnost. Samo sažaljivo pogleda novinara i zatraži dozvolu od lekara da uzme telefon iz džepa ubijenog čoveka. Pažljivo, kao da u tom pozivu leži ključ zagonetke ko je i zašto ubio neznanca prikovanog za žičanu ogradu, uključi telefon.

– Halo, halo! – začu histeričan glas.

Inspektor Perić je ćutao, a kad začu naredne reči gotovo izgubi dah.

– Riharde, Johan ovde! Halo, Riharde! – vikao je Johan.

– Da li neko zna nemački? – jedva prozbori Perić ne skidajući pogled sa Novaka, a zatim mu pruži telefon.

– Johane, Novak ovde.

– Da li mogu da dobijem Riharda?

– Čovek u čijem je džepu bio ovaj mobilni telefon je mrtav. Ali ja ne znam da li je to Rihard. Znaš da sam jutros poverovao da je čovek koji mi se javio vaš fotograf Jobst... Ništa mi nije jasno... Dobro, pitaću.

Novak spusti ruku u kojoj je držao telefon. Obrati se Periću, crvenom kao rak ubačen u ključalu vodu.

– Da li je pronađen neki dokument kod ubijenog čoveka?

– U džepovima nema nikakvog dokumenta – ogłosi se lekar, potpuno zbunjen telefonskim razgovorom.

– Nema dokumenata. Imam kod sebe laptop. Pošalji mi Rihardovu fotografiju. Znaš moju mejl adresu – Novak prekinu vezu i ponovo pređe na drugu stranu ulice.

Golub se spusti na rame ubijenog čoveka. Perić je neprestano pomerao glavu, kao da se nalazi na teniskom

meću, gledajući naizmenično goluba i Novaka u potrazi za lelujavom nevidljivom lopticom, sponom u zasad teško razumljivoj priči. Mahnu rukom i otera pticu, pa pređe ulicu i dođe do Novaka, zagledanog u ekran kompjutera. Čitali su iščekujući da iz Nemačke stigne poruka sa fotografijom.

– Tek ćemo o ovome razgovarati – ne izdrža inspektor, naglašavajući svaku reč.

Na ekranu se pojavi nova poruka. Novak otvori sliku.

– Isti čovek! – viknu Perić.

– Rihard Genc – prošaputa Novak.

Između dve glave, nadnesene nad ekranom, progura Muška svoju glavu. Upravo je pristigla, pa još nije shvatila šta se događa na platou ispred srušene biblioteke.

– Dobar frajer – zaključili.

– Svi tvoji dobri frajeri su ili zauzeti ili mrtvi – zajedljivo reče Novak i pokaza prema žičanoj ogradi.

Perić je sa udaljenosti na kojoj se sada nalazio, jer je kontura čoveka na žici, osvetljena jutarnjim suncem s leđa, bila nalik grafičkom prikazu zaustavljenog pokreta, još više bio uveren da neprirodan položaj ubijenog čoveka šalje neku poruku. Pritom je bio svestan da nijedan položaj u kome se zadesi čovek kome je nasilno oduzet život ne može biti nazvan prirodnim.

– Ali kakvu poruku? I šta je tražio Nemač na ruševinama biblioteke koju su srušili Nemci!? Probuđena savest ili nešto drugo? – prošaputa okrenuvši se prema Muški, kao da traži odgovor od novinarke u čije se oči uselio strah.

Zvuci Bahove fuge ponovo obojiše jutro okupano suncem.

Drugo poglavlje

CRTEŽ

Osećao je miris krvi zaboden u nozdrve poput klina, a pred očima mu je titralo raspeće na žičanoj ogradi. Tuš je uperio u čelo kao da želi da spere taj miris i izbriše sliku. Uzalud: u svakoj kapi vode video je isti prizor – raskrečenog čoveka prikovanog uz žičanu ogradu. Shvatio je to kao opomenu i poruku da je ovo samo prvo u nizu... Zastade, pa umesto reči ubistava, procedi – zlodela. A svaki niz ima početak i kraj. Početak ovog niza je na ruševinama biblioteke. A kraj?

Voda je polako spirala naslage muke. Zato je, na putu ka redakciji, i dotrčao do stana. Znao je šta ga čeka kad uđe u redakciju: hiljadu Muškinih pitanja, uglavnom nebuloznih, urednik koji je naoko zabrinut a zapravo pritajeno srećan što je Novak ponovo uleteo u zverinjak iz koga će na stranice *Duge* dolepršati ubojiti tekstovi, zatim telefonski razgovori sa kolegama iz drugih redakcija, već obaveštenim da „Novak nešto zna“. Ipak, najviše se pribojavao Perićeve posete, čvrsto ubeđen da inspektor

pre zvaničnog razgovora želi da iščačka neku pikanteriju, samo na prvi pogled nevažnu.

Poskidao je ceduljice pričvršćene magnetima na vrata frižidera. Suzana je ostavila poduži spisak želja, koje će ostati neostvarene, jer događaj na ruševinama biblioteke najavljuje tumbanje svakodnevice, ćerka je nacrtala srce, što ozari osmehom Novakovo lice, a sin je dopisao „uradi i nešto za mene“. Mudri dečak je odavno shvatio da ne može da se bori sa zahtevima lepše polovine porodice, što dodatno ozari očevo lice, pa reče naglas: „Zajedno smo jači“.

Ispred ulaza u redakciju dočeka ga glavni urednik. Pušio je nervozno, krađući poslednje dimove cigarete dogorele do filtera, nalik većini Beograđana proteranih sa radnih mesta u vreme kada ih uhvati duvanska groznica. Tada kao čavke čuče ispred ulaza u firmu, a kada pada kiša, poput siročića leđima se lepe za zidove, kao školjke priljubljene uz morske stene, ne želeći da se odreknu još nekoliko dimova. Cedio je cigaretu grčevito stežući prste, znak da ne može da prikrije znatiželju.

– Pričaj! – izlete urednička naredba sa prizvukom molbe.

Novaku postade jasno da je Muška već referisala o događaju, a urednikova nervoza otkri da mu posle tog referisanja ništa nije jasno. Dobro poznaje stil svoje drage koleginice: brzometno izbacuje reči, mlatara rukama i neprestano hoda ukруг. Tako podiže tenziju, ali čim završi tiradu, tenzija prestaje, a ostaju nedoumice.

– Nema tu šta da se priča. Čovek je ubijen na ruševinama biblioteke.

– Muška kaže da je ubijen neki nacista... Posle se ispravila i rekla da je čoveka ubio nacista... Pominjala

je i goluba pismošu i inspektora Perića... Navodno je Perić rekao da je dobio neku poruku, pa ona smatra da je poruku doneo taj golub... Ili tako nekako – zburnjeno izusti urednik, baci pikavac i nastavi da ga gnječi petom, a Novak proceni kako u mislima gazi Mušku.

– Sve ti je dobro prenela, samo je pogrešno spojila činjenice.

Urednik bi najradije podigao zgnječeni pikavac i povukao još jedan dim.

– A kakve veze sa ubistvom ima Johan Šulc? I da li postoji bilo kakva veza sa tekstovima koje ste zajedno pisali za *Dugu* i *Status*? – upita najzad.

– Ne vidim nikakvu vezu. Pisali smo o Nemcima nastanjenim u Srbiji između dva rata... uglavnom o vojvođanskim Švabama...

Novak isprekidano završi rečenicu zatečen urednikovim pitanjem; nije razmišljao na taj način. Vidno uzbuđen, krenu u redakciju. Potraži u kompjuteru tekstove pisane u duetu sa Johanom i označi nekoliko bitnih reči. Na ekranu se pojaviše imena vezana za biblioteku. Ali to je bilo sve, bez dodatnih objašnjenja, jer su tekstovi govorili o stanju u Vojvodini nakon Drugog svetskog rata. Priseti se kako je sa Johanom obilazio porodice Nemaca izbeglih iz Vojvodine. Mnogi od njih su zadržali navike iz „starog kraja“, kako su nazivali gradove i sela iz kojih su izbegli. Uz kuću, što nije običaj u Nemačkoj, imali su male bašte sa paradajzom, lukom, krompirom, boranijom...

– Biblioteka... biblioteka... biblioteka – ponavljao je iščekujući da se na ekranu pojavi neko valjano, tačnije, željeno objašnjenje, putokaz za dalje istraživanje i kopanje po memoriji računara.

Uz reč biblioteka dodade i 6. april 1941. godine, a zatim dopisa i reč – Nemci. Izdvojiše se tri imena – Stevan Feringer, Milan Brajer i Mihailo Podoljski. Milan Brajer je „nakon Prvog svetskog rata ostao u Beogradu“, što je značilo da je u grad došao sa austrougarskim trupama 1915. godine. Otvorio je knjižarsku antikvarnicu, ubrzo je izabran za sekretara Knjižarskog društva Jugoslavije, odakle je istisnuo Dušana Slavića, kako je pisalo – „patriotu koji je od austrijske policije prebegao iz Mostara u Beograd, gde je sarađivao sa organizatorima atentata na Franca Ferdinanda u Sarajevu 1914. godine“.

– Imao je pravo dr Rašković. Lud narod. Oterali patriotu, a doveli... – mrmljao je kroz zube, pa zanesen podacima na ekranu nije primetio Mušku: na prstima se, kao komandos, prikrala i stala iza njegovih leđa.

– Milan, Stevan i Mihailo?! Sve lepa, stara, nemačka imena – glumeći naivku zaključí Muška.

– Molim te, nemoj ništa da me pitaš!

Novak shvati da će se teško osloboditi napasti ako bar nešto ne kaže. Dobro je poznavao Muškinu taktiku: zapitkivaće sve dok ne poveže konce priče, a potom će već naći način kako da postane „deo ekipe“. Tako je nazivala saradnju sa „najdražim kolegom“. Te dve reči je izgovarala s odglumljenom ironijom, pokušavajući da prikrije naklonost prema Novaku.

– Folksdojčeri. Rođeni u ovim krajevima. Najverovatnije iz mešovitih brakova – škrto odgovori Novak.

– Ova dvojica su radila u Narodnoj biblioteci u vreme kada je bombardovana! To ti sve govori. Gotov tekst. Ako hoćeš, mogu da otkucam prvu verziju – nastavi Muška

da mudruje pokazujući prstom na dva imena – Stevan i Mihailo.

– Ko je pominjao tekst?

– Nemoj da se praviš lud. I računaj na mene – reče, udari ga otvorenom šakom po leđima i nastavi da žmuriti, između stolova, pleše sa zamišljenim partnerom.

Na ekranu su titrali oskudni podaci o Stevanu i Mihailu: obojica su uoči rata radili u Narodnoj biblioteci, a Stevan je i stanovao u zgradi biblioteke u vreme kada je bombardovana. Bilo je to sve od podataka o dvojici Beograđana, folksdojčera, a Novaku postade jasno da će ostatak istine o njima morati da potraži na drugom mestu. Za početak, ovo je sasvim dovoljno, zaključio i oseti laku jezu, stvaralačku groznicu. Mrdao je prstima kao hirurk uoči operacije dok očekuje da mu medicinska sestra navuče gumene rukavice i doda skalpel.

Potraži u mobilnom telefonu fotografije snimljene na Kosančićevom vencu. Uspeo je da napravi tri snimka, ali su slike bile loše kadrirane, jer je morao da pazi da ga Perić ne primeti, pa telefon nije podizao do visine očiju. Priključio telefon na kompjuter i uskoro preko celog ekrana izroni fotografija kakvu je priželjkivao: u centralnom delu je bila figura čoveka oslonjenog na žičanu ogradu. Grafitom olovkom, po uzoru na fotografiju, nacrtao u svom novinarskom blokčetu konturu ubijenog čoveka, zatamnio je i dobio crtež sličan nekom saobraćajnom znaku.

– Znak obaveštenja ili znak upozorenja? A možda i znak opasnosti! – reče naglas.

Od trenutka kada je Perić uklonio veliko platno sa porukom Svetlane Velmar Janković i otkrio leš, muči ga položaj tela ubijenog. Da li je tu ubijen ili je ubijen

negde drugde i potom donesen, tačnije dovučen, pa tek onda naslonjen na ogradu kao lutka na koncu čiji položaj određuje onaj što pokreće konce? Ako je leš premeštan, onda je Rihard ubijen pre svitanja, jer bi neko sigurno video ubicu kako vuče ubijenog čoveka preko ruševina. Najlogičniji zaključak: ubica je naterao Riharda da stane iza platna, pa slučajni prolaznici nisu mogli da vide šta se događa u prostoru okruženom ogradom. Naterao ga je da se okrene i pucao mu u leđa. Usmrtio ga je jednim metkom, što je značilo da je reč o profesionalnom ubici, a ne divljaku sa ulice što u žrtvu ispaljuje čitav šaržer i na kraju mu, dodatno, puca u glavu.

Iz razmišljanja ga trgnu zvuk telefona. Ne podiže slušalicu: bio je to deo igre kada je bio siguran da ga zove inspektor Perić. Posle petog zvonjenja, čovek s druge strane žice prekinu vezu, ali u gotovo istom trenutku se oglasi mobilni telefon. Nasmeha se: Perić zove s posla, pa u želji da uštedi koristi službeni telefon, a kada se Novak ne javi, bira njegov broj mobilnog telefona.

– Bio sam ubeđen da si u redakciji i da kopaš po kompjuteru – reče Perić umesto pozdrava.

– U redakciji sam.

– Pa zašto ne dižeš slušalicu?!

– Kradem ti impulse. Ta krađa, valjda, nije zabranjena. A pošto ćeš me sada pozvati na piće, nadoknadiću štetu.

– Za pola sata u *Znaku pitanja*. Preko puta Saborne crkve.

– Sto pedeset metara od mesta ubistva... Ima logike. A zašto nema izlazne rane na lešu?

– Municipija koju koriste komandosi. EksploDIRA u organizmu kao mala bomba. Da je ubica koristio klasičnu

municiju, većeg kalibra, metak bi najverovatnije prošao kroz telo ubijenog i probio platno na ogradi.

– Na tom platnu je poruka Svetlane Velmar Janković.

– Znam. Pročitao sam pre nego što sam uklonio platno. Lepo i pametno napisano – reče Perić umekšanim glasom, ali se brzo pribra. – I ponesi to što si skidao sa kompjutera.

– Vidimo se – reče Novak umesto pozdrava.

Uključi štampač. Kopirao je tekstove rađene u saradnji sa Johanom Šulcom. Prikluči i zapažanja o folksdojčerima, nekadašnjim službenicima u Narodnoj biblioteci, ali ih posle ponovnog iščitavanja, uz zaverenički osmeh, vrati u fioku.

– E, Monah, gde si krenuo? Šta kriješ od mene? – ispreči se Muška na vratima redakcije.

– Kao što ti je poznato, imam ženu i sitnu decu.

– Ko to mene pokušava da laže na sitno?

– Čeka me Perić. Hoćeš sa mnom? – reče Novak izazivački, znajući koliko Muška zazire od policije, posebno od pronicljivog Perića, imunog na njene provokacije.

– Ja te više ne bih zadržavala – nakloni se kao da je na nekom balu.

– Hvala na razumevanju – uzvratila Novak na isti način i izađe iz redakcije.

Dotrča do lifta i pritisnu dugme. Pre nego što je ušao u šklopociju staru više od pola veka, stiže ga nekoliko Muških rečenica.

– E, Monah! Onaj golub nije slučajno bio na ruševini biblioteke. On tamo čuva nešto.

Novak besno zalupi vrata lifta, a u misli mu doleprša bela golubica.

Treće poglavlje

KAFANA

Možda negde u svetu postoji kafana sa imenom „Znak pitanja“, ali njeno ime sigurno nije ispisano samo interpunkcijskim znakom. Ime stare beogradske kafane *Znak pitanja* ispisano je svedeno, kao interpunkcijski znak – ? Pre nekoliko godina Beograđani su uspeli da je odbrane; novopečeni moćnici bez pokrića bili su se namerili da je sruše i na tom mestu podignu neko stakleno čudo u kome bi se ogledala Saborna crkva, prva komšinica znamenite kafane, zidane u balkanskom stilu, odnosno, kako piše u jednom turističkom vodiču, „bondručne konstrukcije, asimetrične organizacije unutrašnjeg prostora, sa dva erкера na glavnoj fasadi“. Prevedeno na jezik svakodnevice, kafana je prototip klasične srpske kuće iz ranog devetnaestog veka, sa doksatima iznad ulaza. Doksati zamenjuju kišobrane, čuvaju od kiše ukućane što sede na tronošcima naslonjenim uz zid, tik do ulaznih vrata. Dvehiljadite godine, kafana je izuzeta iz privatizacije kao spomenik kulture i dodeljena je gradu Beogradu „na upravu“.

Novak stiže u kafanu pre inspektora Perića. Naruči kuvano vino i, poznavajući Perićev ukus, viljamovku. U *Znaku pitanja* rakija se sipa u čokanje, izdužene čaše, nalik umanjenim flašama. Jedino u ovoj kafani svoje omiljeno piće, sok od jabuke, menja kuvanim vinom: miris karanfilića u kvalitetnom crnom vinu vraća ga u studentske dane. Zato voli *Znak pitanja*, jednu od poslednjih oaza starog Beograda. Kuću u kojoj se nalazi kafana sagradio je 1823. godine Naum Ičko, trgovački konzul. Ičkov otac Petar bio je rodom iz Ohrida, pa je sinu dao ime po Svetom Naumu, zaštitniku grada na Ohridskom jezeru. Ičkovi su poznata cincarska porodica, a Petar je bio jedan od organizatora Prvog srpskog ustanka. On je tvorac „Ičkovog mira“, zaključenog sa Turcima 1806. godine. Petar je umro 1827. godine, a posle njegove smrti, uvidom u imovinske knjige, utvrđeno je da je zgrada vlasništvo Miloša Obrenovića.

Proleće u Beogradu miriše na nabujale reke, prve behare i ovlažen asfalt. Novak zažmuri i pokuša da prizove miris što je nekad dopirao iz bašte i dvorišta smeštenih iza kafane. Taj miris su izbrisale nove zgrade, što preteći nadiru ka Kosančićevom vencu. Otvori oči: u dnu ulice, stotinak metara udaljen, pojavi se Perić. Laki mantil držao je u ruci, zgužvan kao pročitane novine. Po dužini i brzini njegovih koraka, koji su bili više nalik laganom trčanju nego hod, jasno se uočavala nervoza. Sve je na prvi pogled izgledalo tako jednostavno: brzo je, iako bez dokumenata, saznao ime ubijenog, njegovo zanimanje, zašto je došao u Beograd... Već ga je zvao čovek iz nemačke ambasade zadužen za bezbednost i zakazao sastanak. Nervirali su ga ti susreti sa stranim diplomatama, a u

stvari – vrhunskim policajcima. Osmehivali su se lažno, pravili nevešti, a pritom postavljali pitanja koja otkrivaju vrhunske profesionalce.

I kelneri u *Znaku pitanja*, klasično odeveni, podsećaju na vreme kada je kafana otvorena i kada je njen prvi gost bio Miloš Obrenović. Zgradu je vladar Srbije poklonio svom ličnom lekaru, hećimu – tada je još korišćen turski izraz za doktora – zbog zasluga u Drugom srpskom ustanku. Tako je ova zgrada u mirnodopsko vreme, zahvaljujući svojim gazdama, spojila dva ustanka čiji su zaštitni znaci dvojica nakostrešenih Srba, kumova, namernih da jedan drugome odrube glavu. Ećim Toma, kako su Beograđani zvali Miloševog lekara, izbacujući iz turske reči glas „h“, pretvorio je poklonjenu kuću u kafanu, poznatu kao *Ećim Tomina kafana*.

U kafanu uđe Perić, namrgođen. Nije glumio ljutnju: bila je to naznaka nastupajućih noći, koje će provoditi uglavnom u kolima i kancelariji. Njegova supruga već četvrt veka preti razvodom, a sada će, to predoseća, imati dodatne razloge.

– Znaš zašto sam izabrao ovu kafanu? – upita bez pozdrava, ali se usiljeno osmehnu kada na stolu, pored kuvanog vina, ugleda viljamovku.

– Zbog znaka pitanja što lebdi iznad ograde biblioteke.

– Napravio si tri snimka, iako to nisi smeo da uradiš.

Novak zastade: bio je ubeđen da Perić nije primetio kad je mobilnim telefonom snimio ubijenog čoveka oslonjenog na ogradu.

– Mogao sam da te pozovem u kafanu *Kod pastira...*

– prekinu misao, iščekujući da Novak nastavi rečenicu.

– ...ili u kafanu *Kod Saborne crkve*.

Bilo je to brzometno proveravanje poznavanja istorije ovog dela grada. Dva poznanika, svaki u svom poslu, bili su tipični predstavnici duha grada u kome su rođeni, a to je podrazumevalo pre svega dobro poznavanje i poštovanje istorije. *Ećim Tomina kafana* je 1878. godine promenila ime u kafanu *Kod pastira*, a 1892. godine novi vlasnik je poželeo da je nazove *Kod Saborne crkve*. Pobunile su se crkvene vlasti, pa je gazda kao privremeno rešenje iznad ulaznih vrata ispisao veliki znak pitanja, umesto imena kafane. Kako bi pokazao poštovanje prema crkvi, zabranio je pušenje u kafani.

– U ovu kafanu je unesen prvi bilijar u Beogradu. A bilijar je misaona igra – Perić tiho završi rečenicu.

– Znači, počinjemo. Ti si na potezu.

– Zašto je Rihard Genc došao u Beograd?

– Ne znam. Prvi put sam čuo njegovo ime od Johana Šulca.

– To ti verujem. Ali nisam siguran da već nemaš neku teoriju, jer si sarađivao sa njegovom redakcijom.

Novak izvadi blokče u kome je skicirao i zatamnio lik ubijenog čoveka, i stavi ga na astal. Lišen okolnih detalja, crtež se pretvorio u grafički prikaz nekog znaka, nepoznatog obojici.

– Sekta, tajno društvo ili nešto treće? – promrmlja inspektor.

– A zašto bi otkrivali identitet i ostavljali potpis? – upita Novak logično.

– Možda nije njihov potpis, već namera da upute na pogrešan trag? Ili da prikriju pravu nameru?

Podsetiše na učesnike kviza u kome je umesto davanja odgovora neophodno postavljati nova pitanja.

– Jasno ti je da je ovo neformalni razgovor. Dođi sutra u podne u policiju i zaboravi da smo se igrali pitalica u *Znaku pitanja*.

– Dogovoreno – nevoljno reče Novak. – Moja kolegica Muška je pominjala...

– Samo mi nju ne pominji!

– Pominjala je naciste.

Inspektor pokušava da sakrije iznenađenje uzevši naglo gutljaj viljamovke iz čokančića. Koliko god da ga je Muška nervirala, u njenom stvaralačkom ludilu je bilo logike. Ubistvo jednog Nemca na ruševinama biblioteke srušene od strane nacista ukazuje na to da se zločinac vratio na mesto zločina. Razmišljao je na isti način kao Muška, mada je bio uveren da se reč nacista pojavila kao uzgredna opaska u moru rečenica izgovorenih neverovatnom brzinom, pri čemu je svaka reč zvučala razgovetno.

– Da li je videla ovaj crtež? – upita i pokaza na blokčić.

– Njoj ne može ništa da promakne – rezignirano odgovori Novak, svestan da Muška ima fotografsko pamćenje i da kao sunder upija i na prvi pogled nebitne detalje.

– Možda joj se pričinilo da crtež podseća na kukasti krst.

– Teško mi je to da priznam, ali u grafičkom smislu ona je dobro potkovana.

– A šta ti misliš, da li nacisti imaju ikakve dodirne tačke sa ovim ubistvom?

– Da li misliš na naše ili neke druge, evropske naciste?

Perić popi još malo rakije. Ustezao se da kaže kako naši nacisti, kao bilo koji oblik organizacije – ne postoje. Ali Novak bi tada pomenuo neka suđenja i ultradesne organizacije što lažnim programima prikrivaju nacističke ideje. Novakovo zapažanje bi bila provokacija, jer obojica

dobro znaju da policija kontroliše ultradesne organizacije, a neke čak i osniva, kako bi se stvorila lažna slika da one ipak postoje, a pritom im je uticaj minoran i svodi se uglavnom na galamu i ulične tuče sa neistomišljenicima. Ne želi to da prizna pred Novakom, pa kupuje vreme glumeći kako uživa u ukusu viljamovke.

– Dobra rakija – reče.

– A nacisti? – upita ponovo Novak.

Obojica su predosećali dolazak burnih dana. Biblioteka srušena tokom bombardovanja Beograda 1941. godine ostala je velika tajna, a ruševine su samo jednom istraživane 1976. godine. Da li su zaista izgorele sve knjige, istorijski i religijski spisi, stare novine – neprocenjivo blago, dokazi o identitetu jedne nacije? Zašto bi jedan nemački novinar 75 godina nakon rušenja biblioteke došao da piše o njoj? I zašto bi kopao po starim ranama, ponovo podsećajući na bruku i sramotu svojih predaka?

– Pominjala je i goluba pismonošu – reče Novak skrivajući osmeh.

– Misliš na goluba kliconošu? Da li si čuo za ptičji grip? – prvi put se nasmeja Perić, ustade i stojeći ispi rakiju iz čokanja. – Ne zaboravi – tačno u podne.

– Grejs Keli i Gari Kuper.

Perić izađe iz kafane zviždućući muzičku temu iz filma *Tačno u podne*.

Četvrto poglavlje

DISK

Direktor hotela *Star* gospodin Udovičić, vidno uzrujan, očekuje neželjene goste – inspektora Perića i službenika nemačke ambasade kome nije zapamtio ime, iako se čovek uljudno predstavio u telefonskom razgovoru, zakazavši dolazak. Otkad je obavešten da je jedan njegov gost ubijen na Kosančićevom vencu, iako ga niko ništa ne pita, stalno nekome nešto nerazgovetno objašnjava, a najčešće upotrebljava rečenicu „ovo je miroljubiv grad, osećajte se bezbedno“. Uplašen da će gosti poželeti da što pre napuste hotel, naredio je zaposlenima da ljubaznost – kako je naglasio – „podignu na najviši nivo“, pa kono-
bari u restoranima hotela i poslastičarnici, kada donesu račun, obavezno predlože gostu da „naruči još nešto na račun kuće“. Nervoza ga je paralisala, pa ne shvata da su gosti smireni, zaokupljeni svojim brigama, uglavnom poslovnim. Inspektora Perića je dočekaao na ulazu u hotel, ponizan kao dobro dresirano kuće.

– Hvala što niste došli u uniformi – reče nakon kurtoaznog pozdrava.

– Mislite, hvala što ne plašite goste – kočoperno uzvratu inspektor i rukom ga odgurnu, kao da otvara vrata.

– Pogrešno ste me razumeli – trčkarao je direktor za inspektorom, pa još više podseti na ponizno kuće.

Apartman u kome je jednu noć proveo Rihard Genc izgleda kao besprekorno uređen salon, iako – po inspektorovom naređenju – sobarice nisu prešle prag apartmana: uredno složene stvari u plakaru, iznad lavaboa, na stalaži ispod ogledala, poređane bočice s mirišljavim tečnostima i kreme za ličnu higijenu, električni aparat za brijanje, peškiri poređani po veličini, kao vojnici... Rihard je bio besprekorno uredan čovek, zaključio inspektor, a zatim prošaputa: – Kao svi Nemci.

– Dobar dan. Ja sam Jozef Dunst, službenik u nemačkoj ambasadi – reče visoki plavokosi i plavooki čovek, zastavši na vratima apartmana, pritom prelećući pogledom svaki detalj u nadi da će odmah otkriti putokaz ka razrešenju misterije ubistva na ruševinama biblioteke.

– Dobar dan... kolega – uzvratu Perić, stavivši do znanja gospodinu Dunstu da zna šta je njegov posao u nemačkoj ambasadi.

Direktor hotela donese spisak gostiju: Rihard je bio jedini Nemačkin koji je prethodne noći, pravo sa aerodroma, došao u hotel.

– Daću vam spisak svih stranaca trenutno upisanih u hotelske knjige u Beogradu. Sigurno među njima ima Nemaca sa interesantnim biografijama – poslovno reče Perić, a Dunst oseti žaoku u njegovim rečima.

Iz hodnika dopreše zvuci užurbanih koraka i ubrzo se na vratima apartmana pojavio Novak Ivanović. Inspektoru

je bio jasan Novakov pogled: upijao je svaki detalj sobe, neophodne sitnice, začim budućem tekstu.

– Ne možeš unutra. I stavi mobilni telefon u džep – izdeklamova inspektor dve naredbe, svestan da bi novinar krišom pokušao da napravi nekoliko snimaka.

– A ko je gospodin? – upita Novak, stavljajući mobilni telefon u torbicu.

– Jozef Dunst – predstavi se službenik nemačke ambasade, zakoračivši ka Novaku, jer je prema inspektorovoj reakciji shvatio da pridošlica nije slučajno ušao u hotel.

– A vi ste?

– Novak Ivanović. Ja sam...

– Znam. Vi ste novinar. Radili ste seriju reportaža sa Johanom Šulcom, Rihardovim kolegom. Da li ste poznavali Franca Jobsta, fotografa *Statusa*?

– Nisam. I koliko sam obavešten, neću imati priliku da ga upoznam.

Inspektor Perić je samo neznancu mogao da deluje kao nezainteresovan čovek: u kratkim rečenicama sagovornika tražio je tajne poruke. Posebno ga je zainteresovala poslednja Novakova rečenica i tanana vibracija glasa, naznaka njemu nepoznatog događaja. Shvati da je novinar prećutao nešto bitno dok su razgovarali u *Znaku pitanja*.

– Šta se dogodilo tom... tom... Kako rekoste? – ne izdrža inspektor.

– Francu Jobstu, fotografu *Statusa*. Ubijen je juče, u svom stanu, u Minhenu. A trebalo je da putuje zajedno sa Rihardom – precizno, kao da meri reči na apotekarskoj vagi, reče Jozef.

Inspektor priđe Novaku i unese mu se u lice. Gledao ga je pravo u oči, ljut, namrgođen.

– Zašto mi nisi ništa rekao o ubijenom fotografu?

– Zato što me nisi pitao. Nadmudrivao si se sa mnom u poznavanju istorije Kosančićevog venca. Koliko se sećam, ono je bio neformalni, prijateljski razgovor.

– Ti i ja nismo prijatelji! – razdra se Perić. – I ovo smatraj službenim razgovorom. Šta znaš o ubistvu Franca Jobsta?

– Ništa. Samo da je ubijen. To mi je rekao Johan u telefonskom razgovoru.

Dok su Perić i Novak razgovarali, tačnije, kidisali reči-ma jedan na drugoga, Jozef je zagledao korpe za smeće u kupatilu i sobi, zavirivao ispod kreveta, tražio trag olovke u blokčetu sa znakom hotela, ubeđen da je Rihard nešto zapisao – neku adresu ili telefon... Direktor je tvrdio da nemački novinar nikoga nije zvao sa hotelskog telefona, a nije upotrebio ni internet čija je šifra 102, po broju apartmana.

Novak je i dalje stajao na pragu apartmana, ne pokušavajući da testira Perićev prag tolerancije. Prostrana spavaća soba apartmana 102 napunila se energijom munja što su sevale iz inspektorovih očiju i sputanom energijom kojom je zračio Jozef Dunst, vaspitavan, bolje reći – dresiran u diplomatsko-policijskom maniru. Novak se nehотиčno osmehnu, jer mu kroz glavu prolete misao kako bi upaljena šibica izazvala eksploziju u apartmanu 102.

– Da li mogu da razgovaram sa gospodinom Ivanovićem? – upita uljudno Jozef Dunst.

– Pitajte njega. Ovo je slobodna zemlja, a on je slobodan čovek – resko odgovori inspektor, naglašavajući reči slobodan i slobodna, pa se gotovo moglo nazreti škrgtanje njegovih zuba.

Novak bi najradije upotrebio Muškinu frazu „ja vas više ne bih zadržavao“, ali proceni da bi svaka suvišna reč, i bez upotrebe šibice, dovela do eksplozije. Mirno zakorači prema hodniku, a za njim krenu Jozef Dunst.

– A da li mogu i ja da prisustvujem razgovoru? – ne izdrža Perić.

– Naravno. Ovo je slobodna zemlja – odgovori Nemač, naglasivši reč slobodna.

U holu hotela, preko puta recepcije, sedošu u prostrane fotelje. Jozef je umeo da ceni svoje i tuđe vreme, pa odmah postavi prvo pitanje.

– Da li je u zajedničkim tekstovima, koje ste radili sa Johanom Šulcom, pominjana srušena biblioteka u Beogradu?

– Mislite, zapaljena biblioteka?

– Da... Izgorela je... pod čudnim okolnostima.

– Tako bi moglo da se kaže ako pod čudnim okolnostima smatrate planski izvedeno bombardovanje. A to znači da nije reč o čudu, već o logičnom sledu događaja planiranih u Berlinu.

– Bojim se da ovaj razgovor ide u pogrešnom smeru. Kao da mene optužujete, a govorimo o događaju iz 1941. godine – prvi put Jozef pokaza nervozu, što otkri njegov odnos prema fašizmu i razumevanje Novakovog gneva.

Inspektor je čutao, zadovoljan Novakovim stavom, što nije promaklo Jozefu. Nemač je predosećao da će ubistvo na ruševinama biblioteke otvoriti stare rane, ubeđen da se iza svega krije nečija prljava igra, pokušaj buđenja utvara iz prošlosti, koje s vremena na vreme podignu glave. Pritom se ponašaju kao automati pokrenuti pritiskom na dugme i, kad budu iskorišćeni, bivaju zaustavljeni – opet

pritisikom na dugme. A ko pritiska dugme? Odgovor je uvek isti: kapital i bezgranično osećanje moći probuđeno novcem.

– Zamolio bih vas da mi odgovorite na prethodno pitanje.

– Nismo direktno pominjali biblioteku, ali sam jutros, nakon povratka sa mesta na kome je ubijen nemački novinar, potražio u zajedničkim tekstovima neke sporedne veze sa bibliotekom. Među imenima koja se pominju u drugom kontekstu, bila su i dva imena neposredno vezana za biblioteku. To su Stevan Feninger i Mihailo Podoljski, službenici biblioteke. Posle ulaska Nemaca u Beograd, na posao su došli u SS uniformama – staloženo ispriča Novak, a inspektor sažaljivo pogleda službenika nemačke ambasade, svesnog da se razgovor otrgao kontroli i da priču o ubistvu na ruševinama biblioteke neminovno vraća u 1941. godinu.

Novak iz novinarske torbice izvadi blokče i spusti ga na astal.

– A da li mogu ja vas nešto da pitam?

– Naravno... Izvolite.

Prelista nekoliko strana i zatim poklopi rukom crtež skiciran na osnovu fotografije napravljene na mestu ubistva Riharda Genca. Polako je razmicao prste, što dodatno zaintrigira Jozefa Dunsta. Naglo skloni šaku sa crteža.

– Da li prepoznajete ovaj znak?

– Da... To je svedeni, ogoljeni znak sa diska za identifikaciju članova...

Jozef zastade. Nije mogao da sakrije uzbuđenje. Disao je ubrzano.

– Čijih članova? – povika Perić i ustade.

– Članova tajnog društva *Vril*... Društva koje je... koje je... na neki način programiralo fašizam...

Reč disk se usadila u Novakove misli i izmestila ga iz realnosti: samo je fizički prisutan, gleda u inspektora i Jozefa, ali ih ne čuje. Tajno društvo i disk? Egipatski bog Ra je prikazivan kao krilati disk, a neretko je slikan sa glavom sokola iznad koje blješti Sunčev disk. Iz Egipta, disk se selio kod Hetita, zatim Asiraca, pa kod Persijanaca, a Grci su Sunčev disk dodelili Apolonu, bogu Sunca.

– Suludo poigravanje simbolima – reče tiho Novak, nespreman da šire objašnjava misli što su ga ophrvale nevidljivim kandžama.

Oreol oko Hristove glave je, u stvari, Sunčev disk sa svim tumačenjima stare simbolike, dve hiljade godina kasnije zloupotrebljene u vremenu zla.